

نگاهی به کتاب روابط فرهنگی ایران و فرانسه

• کریم جعفری

چون اولین مقام عالی رتبه خارجی بود که پس از حمله آلمان‌ها به فرانسه از آن کشور دیدن می‌کرد، مورد استقبال شدید مقامات فرانسوی قرار گرفت. ناصرالدین شاه اولین مقام بلند پایه ایرانی بود که از فرانسه بازدید کرد و پس از وی مظفرالدین شاه و احمد شاه قاجار نیز به آن کشور سفر کردند.

کتاب نگاهی به روابط فرهنگی ایران و فرانسه که بر اساس اسناد و مدارک آرشیوهای ایران تدوین شده روابط فرهنگی دو کشور را میان سال‌های ۱۳۲۰-۱۲۸۵ / ۱۹۴۰-۱۹۰۶ مورد بررسی قرار داده است. از آغاز دوران نهضت مشروطه در ایران، متفکران ایرانی تحت تأثیر نویسندگان و نظریه‌پردازان فرانسوی بودند و از همین زمان اولین محصلان ایرانی جهت تحصیل به فرانسه اعزام شدند. روند اعزام محصلان ایرانی فرانسه تا دوران رضا شاه به ادامه داشت. با تصرف فرانسه توسط آلمان و هجوم متفقین به ایران در شهریور ۱۳۲۰، روابط فرهنگی ایران و فرانسه نیز به حداقل میزان خود رسید. کتاب حاضر در سه فصل تنظیم شده است. فصل اول با عنوان مدارس فرانسوی، به بررسی چگونگی تأسیس و اداره و انگیزه راه‌اندازی این گونه مدارس می‌پردازد. مدرسه آلیانس ایران که شعبه‌ای بود از مؤسسه «آلیانس فرانسه، کانون ملی برای ترویج زبان فرانسه» در سال ۱۸۸۹ م. / ۱۳۰۶ با دوشعبه آلیانس در تهران و شیراز فعالیت خود را آغاز کرد. ایجاد مدارس با متد فرانسوی در ایران، برگزاری کنفرانس‌های علمی ماهیانه و دیگر فعالیت‌های فرهنگی چون ایجاد کتابخانه و در اختیار گذاشتن منابع علمی و فرهنگی به زبان فرانسه به مراجعه‌کنندگان از اهداف آلیانس در ایران بود. (ص ۹) این مدرسه از سال ۱۳۱۸ ق. / ۱۹۰۰ تا ۱۳۲۶ ق. / ۱۹۰۸ م. ششصد نفر شاگرد تربیت نمود و تا سال ۱۳۲۹ ق. / ۱۹۱۱ م. تعداد شاگردان دیپلمه‌اش به ۵۲ نفر رسید. (ص ۱۰)

«مخارج ماهانه مدرسه سیصد و پنجاه تومان است. عایدات مدرسه علاوه (بر) اعانه‌ها و مقرری‌هایی که از اعضای این جمعیت مأخوذ می‌گردد، ماهیانه به سیصد تومان می‌رسد. برای عضو شدن در این جمعیت باید سالیانه پانزده قران داد، عضو دائمی بیست تومان، عضو

■ روابط فرهنگی ایران و فرانسه

■ نویسنده: رضا آذری شهرضانی

■ ناشر: مرکز اسناد و خدمات پژوهشی وزارت امور خارجه،

۱۳۸۲، ۱۲۵ ص

تاریخ روابط ایران و فرانسه به دوران صفویه بازمی‌گردد و از این زمان است که ایران و فرانسه به صورت متناوب روابطی را برقرار می‌کنند. آشنایی فرانسویان با ایران تقریباً از همان عهد صفوی با انتشار سفرنامه‌های مختلف در آن کشور آغاز شد. اما این روابط تا دوره فتحعلی شاه قاجار نتوانست به رابطه‌ای عمیق و یا بهتر بگوییم سیاسی تبدیل شود. حملات روس‌ها به ایران و بدعهدی انگلیسی‌ها، ایران را از همان زمان متوجه یک قدرت سوم کرد که همان فرانسه بود. هر چند روابط ایران و فرانسه پس از ناکامی ژنرال‌گاردان به دلیل سیاست‌های ناپلئون به سردی گرایید، ولی با وجود نداشتن روابط سیاسی، از همان دوران به دلیل غلبه زبان فرانسوی به عنوان زبان بین‌المللی و زبان ادبی، ایرانی‌ها نیز گرایش محسوس به سمت فرانسوی‌ها داشتند.

ناصرالدین شاه در سفر اول خود به اروپا از فرانسه بازدید نمود و

لیسه فرانکو پرسیان:

متفاوت از مدرسه قبلی و امتیاز آن در دوره رضاشاه کسب شده است.

مدارس میسیونرهای کاتولیک:

ایجاد این مدارس به دوران محمد شاه می‌رسد. فعالیت این

مدارس بر اساس تعالیم مذهبی و توسط میسیونرهای مذهبی صورت می‌گرفت. آمار مدارس میسیونرهای کاتولیک در آستانه جنگ جهانی اول بدین قرار است: «ارومیه سه مدرسه، هفده آموزگار و ۳۷۵ شاگرد؛ روستاهای ارومیه ۴۸ مدرسه و ۹۹۳ شاگرد؛ خسروآباد یک مدرسه تربیت کشیش با یازده طلبه، دومدرسه با یازده آموزگار و ۳۸۵ شاگرد و یک پانسیون؛ روستاهای خرم‌آباد ده مدرسه با ۲۷۵ شاگرد؛ تهران دومدرسه با ۶۳۴ شاگرد؛ تبریز دو مدرسه؛ اصفهان دو مدرسه پسرانه، ۶۰ شاگرد و دخترانه ۱۱۵ شاگرد. (ص ۳۷)

در فصل دوم نویسنده به مبحث اعزام دانشجویان به فرانسه پرداخته است.

وی دو علت برای اعزام دانشجویان به فرانسه ذکر می‌کند: ۱- فرانسویان در آموزش عمومی نقش اول را ایفا می‌کردند، مانند تأسیس مدارس مانند آلیانس ۲- آموزش زبان فرانسه به عنوان یک زبان بین‌المللی، وسیله ارتباط ایرانیان با دنیای متمدن محسوب می‌شد. (ص ۴۵)

نویسنده شمار دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در فرانسه و سوئیس را در آستانه جنگ جهانی اول بین ۲۰۰ تا ۵۰۰ نفر ذکر می‌کند. (ص ۵۱)

اما پس از کودتای ۱۲۹۹ تعداد دانشجویان ایرانی در فرانسه رو به فزونی گذاشت، به طوری که سفارت ایران در پاریس مجبور شد برای کنترل این دانشجویان یک اداره سرپرستی دایر کند. در سال ۱۳۰۷ با تصویب قانونی در مجلس، اعزام سالیانه یکصد دانشجو به فرانسه صورت قانونی به خود گرفت (ص ۶۴). بر اساس آمار ارائه شده در سال ۱۳۱۲ قمری / ۱۹۳۴، از ۶۰۰ دانشجوی ایرانی در اروپا ۴۵۰ نفر در مراکز آموزشی فرانسه مشغول بوده‌اند. (ص ۷۳) در سال ۱۳۱۶ به این دلیل که دانشجویان ایرانی مقیم فرانسه آماج تبلیغ کمونیست‌ها قرار گرفته بودند، دولت ایران تصمیم گرفت دانشجویان مقیم فرانسه تا پایان سال تحصیلی به دیگر کشورها از جمله آلمان، انگلستان و بلژیک منتقل شوند. (ص ۷۵)

فصل سوم، با عنوان فرجام‌ها و نافرجام‌ها در توسعه روابط ایرانیان و فرانسویان به مطالب مختلفی چون: فعالیت تبلیغاتی ایران در فرانسه، اتحادیه فرانکو پرسیان و دیگر انجمن‌های ایرانیان و فرانسویان، زبان فرانسه و مقاومت‌ها در برابر آن، میسیونرهای مسیحی فرانسوی، رسمیت زبان فارسی در فرانسه، کارشناسان فرانسوی در ایران، مراودات فرهنگی، قطع روابط ایران و فرانسه و زمینه‌های آن می‌پردازد.

احسانی پنجاه تومان و مؤسس صد تومان می‌دهد. رجال عمده ایرانی سمت عضویت دائمی واحسانی در این مجمع تعلیمی دارند...» (ص ۱۱) کتابخانه آلیانس از جمله مراکز فرهنگی کمیته آلیانس بود که با هزار جلد کتاب و نشریات آغاز به کار کرد و تا اواخر سال ۱۲۹۹ قمری موجودیش به ۳۰۰۰ جلد کتاب افزایش یافت. این کتابخانه به سال ۱۳۰۷ قمری توسط هیأت آلیانس مجهزتر شد. (ص ۱۳) در ابتدای فعالیت آلیانس نشریه‌ای به نام اکودپرس به معنی «پژواک ایران» به مدیریت دکتر مورن منتشر شد، اما به دلیل سعایت رقیبان نزد ناصرالدین شاه، نشریه تعطیل و انتشار آن تا سال ۱۳۳۹ ق. متوقف ماند. (ص ۱۴)

مدرسه آلیانس اسرائیلیت:

اتحادیه جهانی یهودیان در سال ۱۸۶۰ در پاریس در جهت ارتقای کیفی فرهنگی یهودیان و ایجاد مدارس در نقاط مختلف جهان، تأسیس شد. در سال ۱۸۹۸ م. / ۱۳۱۵ ق. نخستین مدرسه آلیانس در تهران پایه‌گذاری شد. ژوزف کازه از سوی آلیانس اسرائیلیت مأمور افتتاح مدرسه تهران گردید. (ص ۱۶)

در سال ۱۸۸۹ / رجب ۱۳۱۷ شعبه همدان، در سال ۱۹۰۱ / ۱۳۱۸ شعبه اصفهان و شعب شیراز، سنج و کرمانشاه نیز در سال ۱۹۰۴ / ۱۳۲۱ تأسیس شد. به مرور در کاشان، یزد، بروجرد، تویسرکان، خرم‌آباد، نهاوند و رشت نیز شعبه‌هایی افتتاح شد. (ص ۱۷) از زمستان ۱۳۱۳ با تصویب وزارت معارف، دبیرستان‌های آلیانس اسرائیلیت اصفهان و تهران به نام دبیرستان اتحاد تغییر نام یافتند. (ص ۲۲)

مدرسه سن لویی:

این مدرسه وابسته به میسیون لازاریست به تاریخ ۱۰ مارس ۱۸۶۲ / ۱۲۷۸ قمری در تهران افتتاح شد. حوزه فعالیت این میسیون ابتدا در اصفهان و ارومیه بود. به نظر می‌رسد گوینو این میسیون را وادار کرد که در تهران چنین مدرسه‌ای را ایجاد نمایند، تا به گسترش زبان فرانسه کمک شود. (ص ۲۳)

مدرسه سن ژوزف:

این مدرسه در سال ۱۸۸۰ م. / ۱۲۹۷ ق. در محله ارمنیان، در دروازه قزوین گشایش یافت. در ابتدا فقط دخترانه بود، اما بعدها مدرسه پسرانه هم افتتاح شد این مدرسه تفاوت چندانی با مدرسه سن لویی نداشت. (ص ۲۸)

مدرسه ژاندارک:

از شکل‌گیری اولیه این مدرسه چندان اطلاعی در دست نیست.

مدرسه فرانکو پرسیان دختران ایرانی:

این مدرسه در ابتدا به نام مدرسه ریشارخان به سال ۱۹۰۷ با حدود پنجاه دانش‌آموز دختر افتتاح گردید. در سال ۱۳۰۶ شمسی اسعد ملکو هرمزی این مدرسه را از ریشارخان خریداری کرد. (ص ۳۳)

کتاب حاضر بر اساس**اسناد و مدارک****آرشیوهای ایران****تدوین شده و روابط****فرهنگی دو کشور را****میان سال‌های ۱۳۲۰ -****۱۲۸۵ / ۱۹۴۰ - ۱۹۰۶****مورد بررسی قرار داده****است**